

CINEFEST – MISKOLC

Beilleszkedési zavarok

BASKI SÁNDOR

A CINEFEST FÉNYÉT JULIETTE BINOCHÉ ÉS AZ ÉLETMŰDÍJAS MAKK KÁROLY JELENLÉTE EMELTE. A VERSENYSEKCIÓ SZÍNVONALÁRA IDÉN SEM LEHETETT PANASZ.

Mi határozza meg leginkább az embert? A származása, a neme, az anyagi helyzete, az életkörlményei? A 13. CineFest filmjeit nézve találhattunk egy sokkal univerzálisabb megfejtést. A mozgásirány is lehet döntő, az, hogy beilleszkedni vagy kitörni akar hősünk. A perifériáról a központba igyekeznek, vagy fordítva, esetleg egyszerre szeretne kint és bent is lenni?

A legérzékletesebben talán pont a fődíjas *A semmiből* nyúlt a témához, amely egyben a 18 filmet számláló versenyszekció legaktuálisabb darabja is volt. Matthew Newton drámája a migránskérdést taglalja, igaz, a bevándorlók által alapított Egyesült Államokban egészen más fénytörésben jelenik meg ez a probléma, mint Európában. A Bronxban játszódó történet három olyan gimnazista történetét követi, akik látszólag semmilyen módon nem különböznek kortársaiktól, amerikaiul beszélnek, amerikaiul viselkednek, és teljes értékű tagjai az iskolai közösségnek. A guineai, perui és dominikai származású tinédzsereket azonban a deportálás réme fenyegeti, nem Amerikában születtek, és nincsenek megfelelő papírjaik. A családjukon kívül erről csak egyik tanárunk tud, aki ügyvéd barátjával közösen megpróbál segíteni rajtuk. A „házi feladatuk”, hogy a szülők segítségével ássanak elő minél több szörnyűséget a család múltjából – üldöztetés, népiirtás és nemiszerv-csonkítás a legjobb kártyák a pakliban – ezek tudják csak meglágyítani a bírók szívét. A helyzet kegyetlen iróniája, hogy amíg a két problémásabb, beilleszkedési zavarokkal küzdő fiatalnak sikerül felmutatnia meggyőző bizonyítékokat, addig a rendezett családi helyzetű mintadiákra a kiutasítás vár – az ő felmenői ugyanis

„csak” az amerikai álom vonzása miatt emigráltak a „lehetőségek földjére.”

A szintúgy kívülálló (ausztrál) rendező filmje egy olyan jelenségre hívja fel a figyelmet, amely széles körben talán kevésbé ismert – az illegális bevándorlót a nyelvet nem, vagy alig beszélő, sajátjai közt élő feketemunkásként szokás elképzelni –, érzékenysége, hitelessége révén mégis inkább párhuzamos coming of age-történetnek, mintsem tételfilmnek tekinthető.

A beilleszkedés vágya a deklaráltan női filmekben talán még hangsúlyosabb szerepet kap. A szekció legezotikusabb darabjában, a bangladesi *Fejlesztés alattban* egy muszlim színésznő próbál a férfiak világában érvényesülni; emancipációs kísérlete nemcsak magánéleti, de művészi síkon is folyik. Rubaiyat Hossain munkája dramaturgiailag egyenetlen, a főhős dilemmái ugyanakkor hitelesnek és átéltnak tűnnek – a rendezőnő alighanem a saját élményeit is beleírta a történetbe. Pár ezer kilométerrel nyugatabbra a *Toni Erdmann* főszereplője, Ines egy nemzetközi cégben tölt be fontos pozíciót, az ő egyenjogúsága látszólag megkérdőjelezhetetlen, mégsem érezheti magát biztonságban: azért, ami a férfi kollégáit szinte alanyi jogon megilleti, neki keményen meg kell küzdenie. A brazil *Aquarius* nyugdíjas zenekritikusa az ellenpélda: ő már nincs rászorulva mások elismerésére. Egész életében a saját útját járta, és időskorára sem akar beállni a sorba. Hiába gyözködik a gyerekei, hogy adja el a lakását annak a cégnek, amely felvásárolta az összes ingatlant a címbéli társasházban, nem hajlandó feladni az elveit.

A függetlenség a központi motívuma az egyik legmarkánsabb női alkotó, Kelly Reichardt új filmjének, az *Egyes nőknek* is, amely következetes folytatása

az életműnek. A montanai helyszín által összekötött három külön történet stílusosan egységes, az utolsó epizód mégis kiemelkedik. A fiatal ügyvédnő (Kristen Stewart) és a családi farmon dolgozó lány (Lily Gladstone) története a periféria fogalmának képlékenységre mutat rá. A karrierje elején tartó jogász utálja vidéki megbízatását – tanároknak kell továbbképzést tartania a négy órányi autótúra lévő kisvárosban –, a magányos Jamie-nek viszont ezek a találkozások jelentik a hét fénypontját. Ahogy az utolsó jelenetből is kiderül, Stewart figurája még a céges hierarchia alján vegetál, pár száz mérfölddel délebbre viszont irigylésre méltó életet él, nagyvilági nőnek tűnik – ő a fény a montanai éjszakában, legalábbis a tehenészlány szemében. Nem egy tipikus viszonzatlan szerelem kialakulását látjuk – Reichardt nem is teszi egyértelművé, hogy miért keresi Jamie az ügyvédnő társaságát –, inkább egy drámaiatlanságában is szívszorító kapcsolatkeresési és kitörési kísérletnek lehetünk tanúi.

Az amerikai Joshua Marston egy olyan nő portréját rajzolja meg, aki nem csak megpróbál, de ki is lép addigi életéből, sőt ezt a mutatványt néhány évente meg is ismétli. Az *Akit senki nem ismer* Hitchcockot és Chabrolt idéző alapszituációja szerint egy házassági (Michael Shannon) életébe több évtized után újra belép egykori szerelme, aki annak idején szó nélkül tűnt el. A Rachel Weisz által alakított nőt azonban most másképp hívják, és a foglalkozása is egészen más. Nem átverésben utazik, nála a megunt identitás lecserélése belső kényszer, időről időre továbbáll, hogy egy másik szerepet éljen át. Tűnjön bármennyire is valószínűtlennek a figura, tökéletesen testesíti meg azt az embertípust, aki egyszerre vágyik a kötődés biztonságára és az újakezdés szabadságára.

Xavier Dolan hatodik filmjének (*Ez csak a világ vége*) főszereplője is hasonló helyzetben van: a még mindig fiatal sztáriró több mint egy évtizede tiszta lapot kezdett, elhagyta a szülői házat, és azóta egyszer sem látogatott haza. Most megteszi, hogy halálos betegségét bejelentse. Úgy tűnik, lelkiismeret-furdalása van, amiért kilépett ebből a közösségből, a családi ebédet megfertőző toxikus légkör, az elszabaduló indulatok ugyanakkor jól illusztrálják, honnan és miért menekült el annak idején.

Az amerikai *Captain Fantastic* is rend-

hagyó családtörténet, itt azonban a kivonulás nem egyéni, hanem kollektív tett. A Viggo

Mortensen által alakított Ben megveti a modern társadalmat és a tömegtermelésre berendezkedett iskolarendszert, hat gyerekét ezért saját maga neveli az erdő mélyén. A három lány és a három fiú kicsattanóan egészségesek, korukhoz képest kiemelkedően műveltek, képesek az önálló, szabad gondolkodásra, de anyjuk halálát követően világossá válik, hogy a „való világra” nem lettek felkészítve. Matt Ross író-rendező nyugodtan megvádolható azzal, hogy túlságosan idealizálja a szabad szellemű poszthippi apát, az elbutult tömegtársadalomról és az egyéni autonómia lehetőségéről feltett kérdései ugyanakkor nagyon is érvényesek.

Bár a műfaja sci-fi, az *Azonosak* is társadalmi parabolaként működik leginkább. Drake Doremus utópiája gyakorlatilag a *THX 1138* és *A homár párdarabja*; míg Giorgos Lanthimos szatírájában a szingliség volt főbenjáró bűn, itt a túláradó érzelmek, a szerelem számít anomáliának. A falanszter két dolgozója mégis elkapja a „betegséget”, egymásba szeretnek, és szó szerint az életük múlik azon, hogy el tudják-e titkolni kapcsolatukat. Amikor a veze-

Martin Zandvliet:
A homok alatt

tőség bejelenti, hogy sikerült kifejleszteni egy gyógyszert, amelyet minden regisztrált „fer-tőzöttnek” kötelezően be fognak adni, a páros csak egy módon menekülhet: ha kilépnek a társadalomból. Ha koncepciója és fordulatai csak mérsékelten eredetiek is, lenyűgözően kidolgozott képi világa, az ihletett casting (Kristen Stewarthez tökéletesen passzol a szerep, Nicholas Hoult pedig már alakított fokozatosan öntudatra ébredő zombit az *Eleven testekben*) és sajátos atmoszférája miatt az *Azonosak* mindenképp érdemes a figyelemre.

Az idei CineFest egyik legnagyobb fogása, a legutóbbi Sundance szenzációja, *Az ember, aki mindent tudott* (*Swiss Army Man*) a fingós gegek, a blöd poénok és a képtelen premissza (a hajótörött főhős összebarátkozik egy hullával) álcája mögött szintúgy a kötődés utáni elementáris vágyról szól. A sajátos buddy movie-ban egy kirekesztett, magányos figura próbálja elmagyarázni a társadalom és az érzelmek működését a világra gyermekien rácsodálkozó bomló testnek, aki cserébe saját túlvilági perspektívájával világít rá az emberi tabuk, szokások és félelmek abszurditására. Céljuk ugyanaz: visszatérni a közösséghez – nem csak földrajzi értelemben.

A 13. CineFest nagydíját, a Zukor Adolf-díjat egy olyan film nyerte el, amely sem dramaturgiai, sem vizuális értelemben nem nevezhető innovatívnak, győzelme mégis papírforma volt. Martin Zandvliet író-rendezőnek sikerült megtalálnia a dán történelem egy kevésbé dicsőséges fejezetét: a második világháború után a hadvezetés több mint kétezer német hadifoglyot küldött a dán partokra taposóaknát hatástalanítani. Közülük minden második meghalt vagy meggyomorodott.

Zandvliet ügyesen hozza zavarba nézőit: főszereplőnek riadt arcú, szánni való gyerekkatonákat választ, míg az osztagot vezető dán őrmestert (Roland Møller) kegyetlen pszichopataként látatja – legalábbis eleinte –, így kényszerítve rá a közönséget, hogy a németekkel azonosuljon. *A homok alatt* nézőpontja maximálisan humanista, fel sem mérülhet az az értelmezés, hogy a nációk által besorozott fiatalok megérdemlik a sorsukat. Valós erkölcsi dilemma tehát nincs – még az őrmester kérges szíve is meglágyul a fináléra –, cserébe sikerül az alapszituációban rejlő suspense-t gátlátalanul kiaknázni.

Árnyaltabb, komplexebb filmet már díjaztak Miskolcon, feszültebbet, izgalmassabbat még aligha. •